

Koivun mekaaninen jalostus ja puutuotteiden käyttö

Erkki Verkasalo

Dendrologian Seura ry.
Koivuseminaari, Tieteiden
talo, Helsinki, 29.11.2024

PUHTIA

Pohjois-Karjalan
MAAKUNTALIITTO

Euroopan unionin
osarahoittama

Mekaaninen jalostus = PUUTUOTETEOLLISUUS

VANERITEOLLISUUS JA JATKOJALOSTUS

VIILUTEOLLISUUS: sorvattu ja leikattu viilu

SAHATAVARAN VALMISTUS JA JALOSTEET

-> HUONEKALUT JA KALUSTEET

-> RAKENNUSTUOTTEET JA TUOTEOSAT

-> ERIKOISPUUSEPÄNTUOTTEET

Vaneri- ja viiluteollisuus

Koivuvaneritehtaat ovat suuria, pääasiassa suurten yritysten tuotantoyksiköitä, vuosikapasiteetti 30 000 – 150 000 m³ vaneria - 6 tehdasta: UPM Plywood 2, MetsäWood 2, Koskisen Oy 1, Riga Wood Finland Oy 1

Käyttö / tuoteryhmät (tärkeimmät):

1. Kulkuneuvoteollisuus: kuorma-autojen, perävaunujen, bussien ja konttien lattiat ja seinät
2. Laivanrakennus: risteilyalusten hytit ja sisusteet, LNG-tankkereiden eristekerrokset, pienen kokoluokan erikoissovellukset
3. Rakentaminen ja pakkaukset: rakennelevyt, betonivalumuotit, sisääkustiikkalevyt, tuulivoimaloiden siivet, lentokonerakenteet, suuret pakkauslaatikot ja kehikot, pilarien ja palkkien komponentit
4. Esteettinen käyttö: koti- ja toimistohuonekalut ja kalusteet (myös taivutettuna), lattiamateriaalit ja parketit, sisustuslevyt, monipuolinen koristekäyttö

Viilutehtaat ovat pieniä erikoistuneita yksiköitä, osaksi suurissa yrityksissä ja osaksi perheyriksissä, vuosikapasiteetti 3000-10000 m³ (joillakin tehtailla: 500-1500 m³) – 3 tehdasta: Mahogany Oy, Koskisen Oy, Hollolan Viilu ja Laminaatti Oy

Käyttö / tuoteryhmät:

1. Pääasiassa pintamateriaaliksi esteettisiin kohteisiin: huonekalut ja kalusteet, seinälevyt, ovet, sisäkatot, vaativat sisustustuotteet
2. Lentokoneet, veneet
3. Avain-, käynti- ja asiointikortit
4. Muut erikoistuotteet: lamput, lelut, pienoismallit, muotopuristeet, liikelahjat, urheiluvälineet, asetukit

Vaneri- ja viiluteollisuus

Tyypillisiä vaneritukkeja

Vanerin tuotantolinja

Viilun sorvaus

Viilun leikkaus

Vaneri- ja viiluteollisuus

Perusvaneri

Vaneri- ja viilujalosteita

Koivun etuja: jäykkyys, lujuus, kovuus, taipuisuus (höyrytettynä), pinnoitettavuus, pintakäsiteltävyys, työstettävyys, ympäristöystävällisyys. Heikkouksia: kosteuden- sään- ja lahonkesto, liika vaaleus (?)

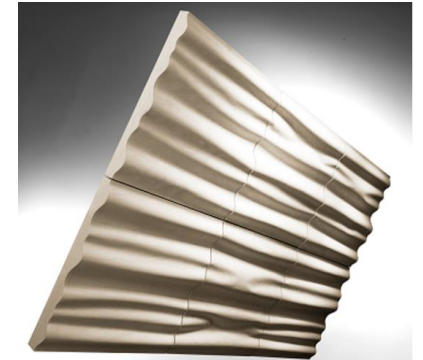
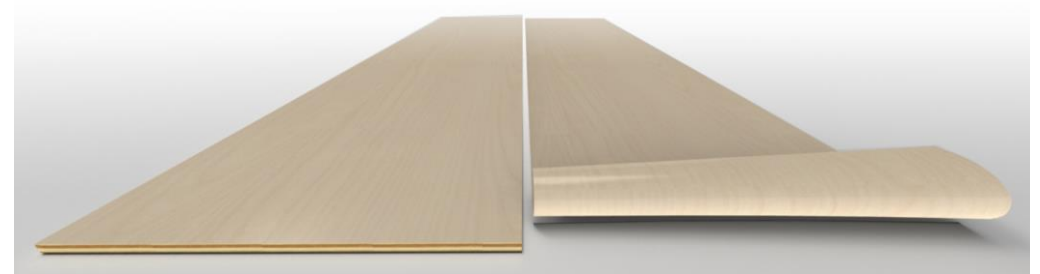
Viiluteollisuus

Viilutukkeja

Koivun etuja: keveys, kestävyys, taipuisuus, työstettävyys, ympäristöystävällisyys, kierrätettävyys. Heikkoudet samat kuin vanereilla.

Viilu ja ohutviiluvaneri

Visa- ja loimukoivu

Birch veneers, rotary cut

Curly birch veneer, rotary cut

Flame birch veneer, rotary cut

Sahaus ja tuotteet

Koivusahat pieniä pk-yrityksiä ja tuotanto hajanaista vaneritehtaisiin verrattuna – 3 teollisen mittaluokan yritystä: Haka-Wood Oy suurin, lisäksi paikallissahojen verkostoja vetureina Niemen tehtaas ja Vitra AG Finland = Artek Oy + Korhonen huonekalutehdas, lisäksi esim. Fiskarsin Laaturuu Oy piensaha ja terminaali, JR-Forest saha ja Sahayrittäjät ry:n jäsenyrityksiä.

Tuotantolaitokset erikoistuneita tuotesegmentin, markkina-alueen ja tuotantoteknologian mukaan. Pienillä sahoilla läpisahaus sirkkelillä tai vannesahalla, isoimmilla nelisahaus joko veistosahalla tai vanne-pyörosahalla.

Nykyisin sahataan vain järeää yli 17 – 20 cm:n tukkia, myös lyhyinä 3,1-3,4 metrin pölkkyyinä (Haka-Wood). Pikkutukin kaupallista sahausta oli vuosituhanne vaihteen molemmin puolin huonekaluliimalevyjen materiaaliksi (IKEA-vetoisesti).

Päätuotteet – koivu ei ole hyvä rakennus- tai pakkauspuu joten menee lähes kokonaan sisäkäyttöön: Huonekalut ja sisäkalusteet, lattialaudat ja parketit, portaas ja kynnykset, pilarien ja palkkien komponentit (esim. I-palkit), sisustuslistat ja paneelit – monet tuotteet myös lämpö- ja puristuskäsiteltyinä.

Sahatavara ja jalosteet

Tyypillisiä läpisaheita

Lattialautoja

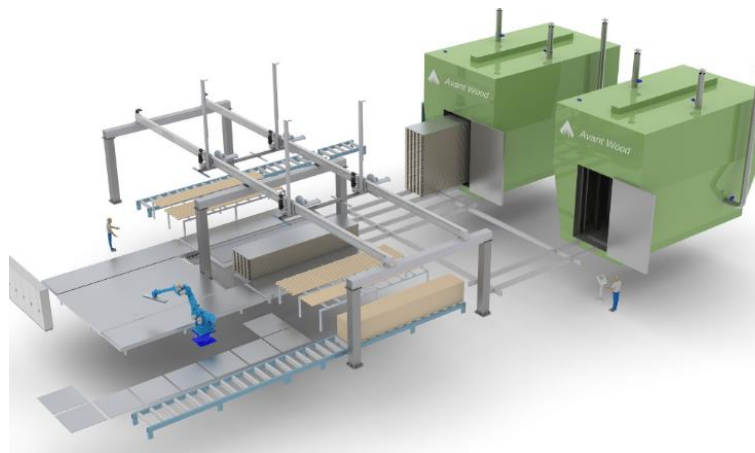
Lämpökäsitelty

Saheiden lajittelua

Lämpö- ja puristuskäsittely

Wood Stains for Birch

Jatkojalosteet

Jatkojalosteet

TIANJIN ZHIYI METAL PRODUCTS CO., LTD

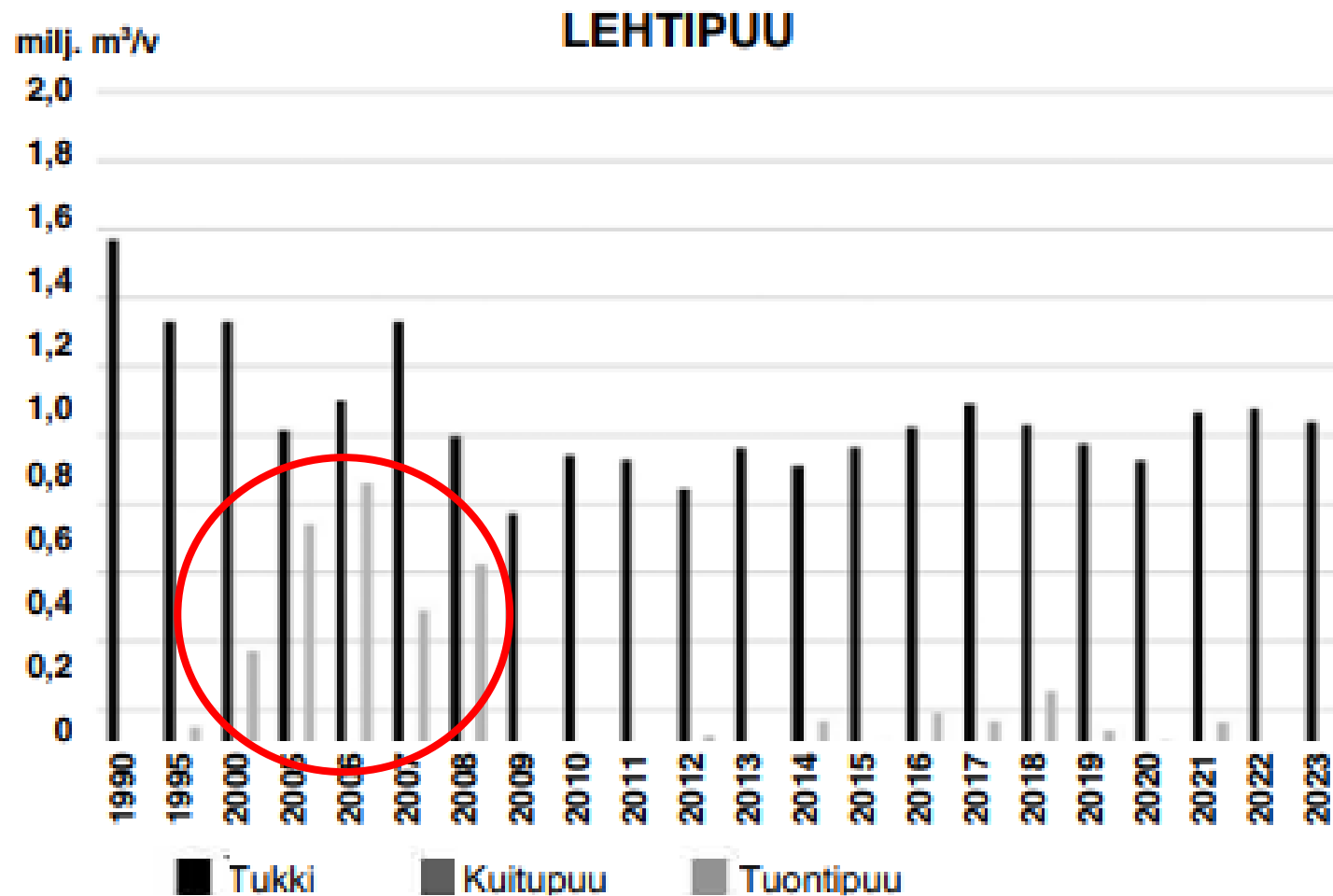

Lehtipuut Suomen metsätilastoissa 2023, ml. koivut

	HAVUPUUT – LEHTIPUUT (KOIVU)	KAIKKI
Puusto, Mm3	2046 - 504 (420)	2,550
Kasvu, Mm3/v.	80,5 – 23,1 (19,1)	103,6
Suurin hakkuukertymä 2019-2028, Mm3/v.	65,1 – 14,7	79,8
- Tukit	* 2,4	
- Kuitupuu	* 10,2	
- Energiapuu (runkopuu)	* 2,1	
Kokonaispostuma, Mm3	64,8 – 22,0	86,8
Kotimaan hakkuut, Mm3	57,6 – 15,1	72,7
- Tukit	* 26,4 – 1,2	* 27,6
- Kuitupuu	* 11,4 – 8,3	* 19,7
- Energiapuu (runkopuu)	* 5,5 – 5,7	* 11,2
Teollisuuspuun käyttö, Mm3	52,3 – 7,9	61,2
- Tukit	* 22,8 (tuonti 0,03) – 1,0	* 23,8 (tuonti 0,03)
- Kuitupuu	* 28,5 – 8,2	* 36,7 (tuonti 2,6)
- Hake ja sahanpuru	* N.A.	* 9,2 (tuonti 0,7)
Energiapuun käyttö, Mm3	N.A.	22,5
- Metsähake		*11,0
- Teollisuuden sivutuotteet		*10,1
- Pelletit ja briketit		*0,3
- Kierrätyspuu		*1,1

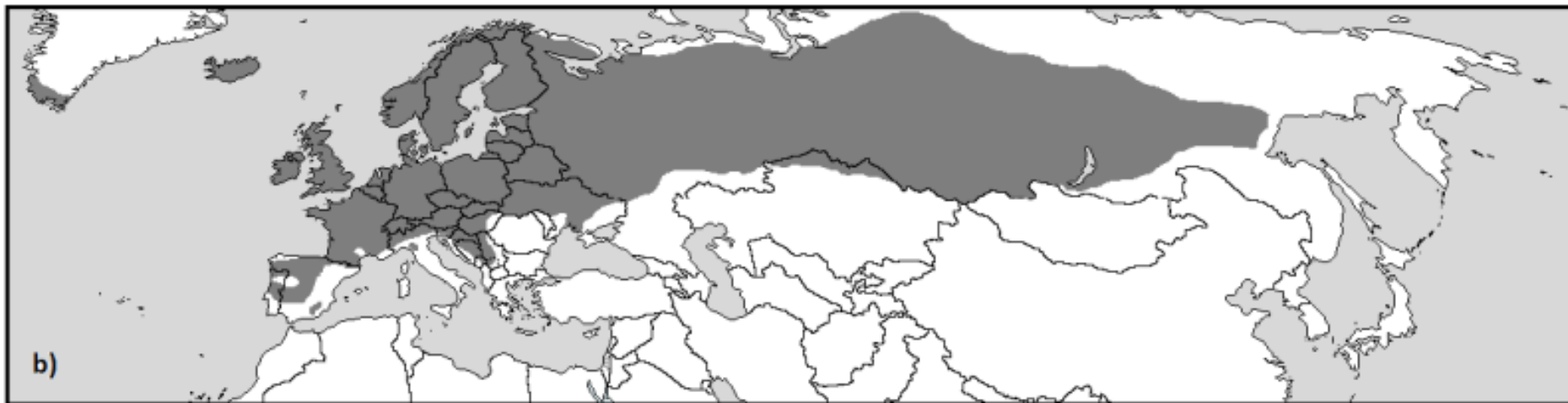
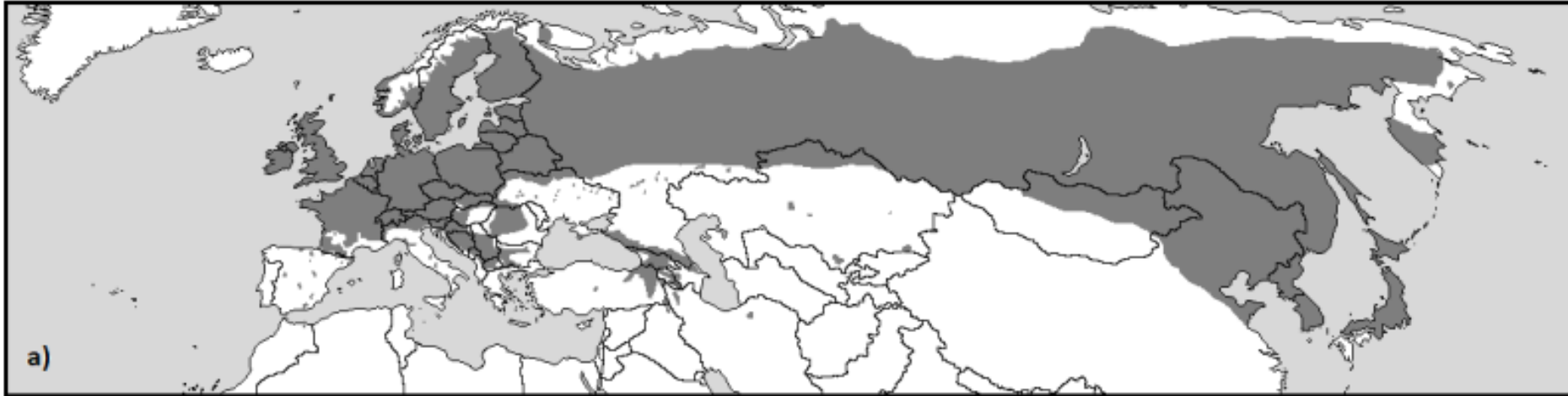
Lehtipuun käyttö Suomen puutuoteteollisuudessa

Koivun osuus lehtipuun käytöstä yli 95 %, vaneriteollisuudessa lähes 100 % ja sahateollisuudessa yli 80 % (luvut arvioita) !

Rauduskoivu (a) ja Hieskoivu (b) – luontainen levinneisyys Euraasiassa / Héloïse Dubois et al., Forestry (2020)

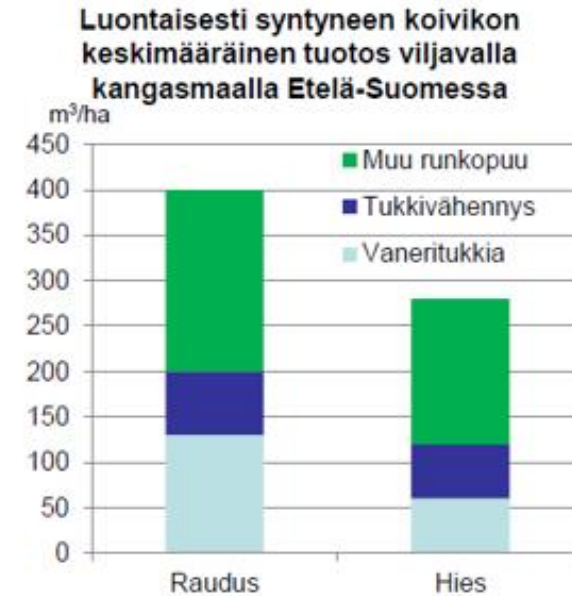

Rauduskoivu ja hieskoivu ovat kaksi eri puulajia!

1. Kasvupaikkavaatimukset: Raudus viljavilla kivennäis- ja peltomailla, hies turvemailla ja keskiviljavilla kivennäis- ja peltomailla (vähemmän vaatelias)
2. Uudistumistapa: Molemmat luontaisesti, hies erityisesti vesasyntyisesti – raudusta kannattaa istuttaa (jalostushyöty)
3. Kasvu ja tuotos: Raudus selvästi parempikasvuinen ja rappeutuminen alkaa vanhempana (biologinen ikä), runko suurempi ja solakampi, vähemmän vikoja
4. Kasvatustapa: Raudus reagoi paremmin harvennuksiin kuin hies, harvennetaan useammin (2-3 krt. vs. 1-2 krt.) ja kiertoaika voi olla pidempi (60-70 v. vs. 40-50 v.) Istutusraudus nopeasti tukkipuuksi (45-50 v.), hies yleensä kuitu- ja energiapuuksi.
5. Genetiikka: Rauduksella enemmän luontaista vaihtelua kasvussa, osin myös laadussa - täten enemmän jalostuspotentiaalia
6. Erikoismuodot: Rauduksella arvokkaita erikoispiirteitä, kuten visa- ja loimukoivu

Raudus- ja hieskoivun luontaiset laatuero

- Rauduskoivut kasvavat järeämmiksi ja suuremmiksi – syynä puulaji sinänsä, mutta myös kasvupaikka, joka on rauduksella keskimäärin parempi. Mutkaisuuden lisäksi hieskoivulla esiintyy enemmän pehmeää lahoa sekä paksuja tai lahoja oksia.
- Puuaineen tiheyden ja muiden ominaisuuksien osalta koivulajit eivät toisistaan juurikaan poikkea.
- Viljavalla kivennäismaalla hieskoivu tuottaa tukkikokoista puuta noin 60 % rauduksen tuotoksesta. VMI:n mukaan tukkivähennys Etelä-Suomessa on rauduksella 30-40 % ja hieksellä noin 50 % (kuusi 15 ja mänty 20).

HUOM! RAUDUS- JA HIESKOIVUA EI EROTELLA PUUNHANKINNASSA, TEHTAILLA TAI MUISSA KÄYTTÖPISTEISSÄ. LAJITTELU TAPAHTUU JÄREYDEN JA LAADUN MUKAAN.

Hies- ja rauduskoivikot päätehakkuuvaiheessa / Erkki Verkasalo, MT 717 (1997)

Verraten laadukas hieskoivikko, ruohoturvekangas (Tuusula)

Metla/Erkki Oksanen

Huippulaatuinen istutettu rauduskoivikko, lehtomainen kangas (Säynätsalo)

Kaskimaalle syntynyt järeä, melko normaalilaatuinen rauduskoivikko, lehtomainen kangas (Kontiolahti)

Huom!

1. Järvi-Suomen vaneritehtaiden koivutukeista on lähes puolet päätelty olevan hieskoivua, joten tukkia siitäkin on kasvanut.
2. Myös Venäjän lähialueilta hankitusta koivutukista on ollut yllättävän suuri osuus hieskoivua (Arponen 2007)

Hies- ja rauduskoivutukit päätehakkuista / Erkki Verkasalo, MT 717 (1997)

Hies- ja rauduskoivun hakkuukertymä / Erkki Verkasalo, MT 717 (1997)

Taulukko 16. Keskimääräiset puutavaralajien kertymät ja rungon keskikoko päätehakkuuvaiheen hieskoivikoissa eri kasvupaikoilla Pohjanmaalla, 600 rinnankorkeusläpimitaltaan paksuinta koivua hehtaarilla (Verkasalo 1997b).

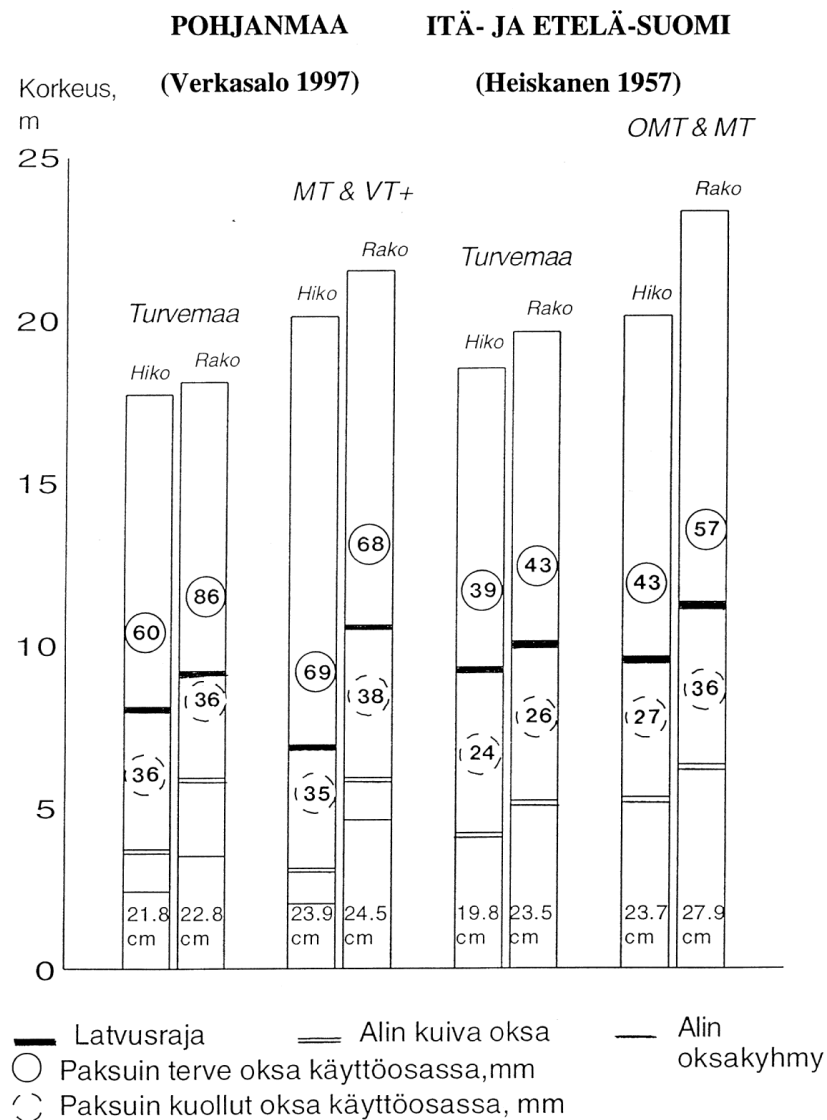
Kasvupaikkaluokka	Vaneritukki		Kuitupuu		Yhteensä m ³ /ha	Keskirunko dm ³
	m ³ /ha	%	m ³ /ha	%		
Ruohoinen turvemaa	26	18	112	82	138	230
Mustikka-suursarainen turvemaa	15	11	113	89	128	210
Puolukka-piensarainen turvemaa	9	8	73	92	82	137
Tuore kangas (MT)	141	57	107	43	248	413
Kuivahko kangas (VT+)	22	16	98	84	120	200

Taulukko 17. Keskimääräiset puutavaralajien kertymät ja rungon keskikoko päätehakkuuvaiheen raudus- ja hieskoivuvaltaisissa metsiköissä eri maaluokissa Pohjanmaalla, 600 rinnankorkeusläpimitaltaan paksuinta koivua hehtaarilla (Verkasalo 1997b).

Kasvupaikkaluokka	Vaneritukki		Kuitupuu		Yhteensä m ³ /ha	Keskirunko dm ³
	m ³ /ha	%	m ³ /ha	%		
Kivennäismaa (MT, VT+), raudusvaltainen	99	38	122	62	221	368
Kivennäismaa (MT, VT+), hiesvaltainen	64	31	101	69	165	275
Turvemaa, hiesvaltainen	17	22	100	78	117	195

Hies- ja rauduskoivu vaneripuuna / Erkki Verkasalo, MT 717 (1997)

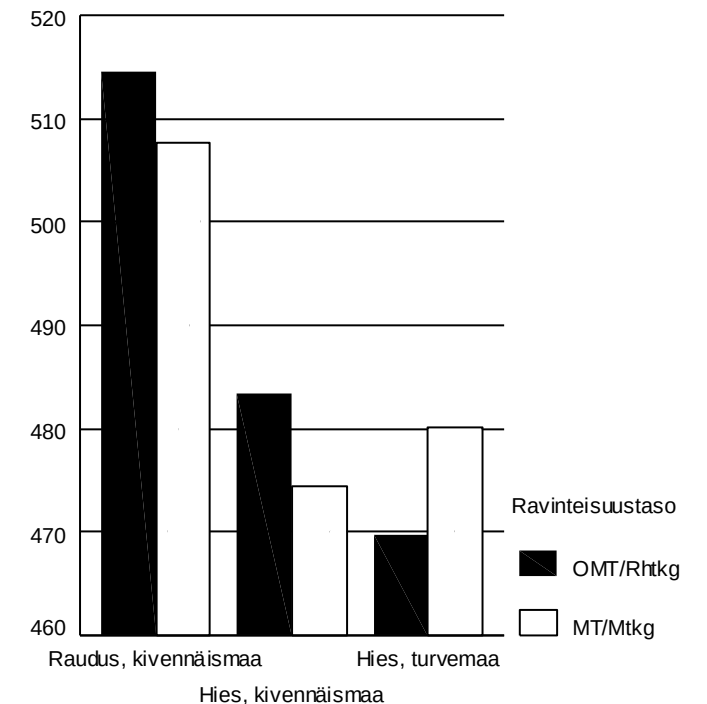

Hies- ja rauduskoivun puuaine / Henrik Heräjärvi, MT871 (2002)

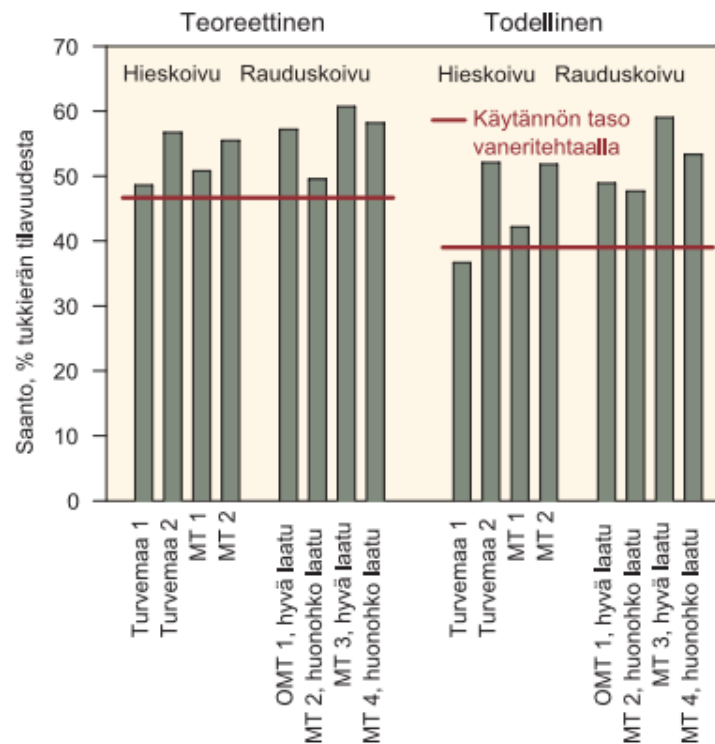
Taulukko 1. Virheettömän runkopuun kuivatuoretiheyden ja eräiden mekaanisten ominaisuuksien keskiarvot ja –hajonnat järeissä kivennäismaiden (OMT, MT) raudus- ja hieskoivuissa sekä turvemaiden (Rhtkg, Mtkg) hieskoivuissa (Heräjärvi 2004a,b).

	Kuivatuoretiheys kg/m ³	Taivutuskimmokerroin GPa	Taivutusmurtolujuus MPa	Brinell kovuus MPa
	Keskiarvo (keskihajonta)			
Raudus, kivennäismaat	511,9 (41,5)	14,5 (2,1)	113,9 (14,7)	23,4 (4,4)
Hies, kivennäismaat	478,0 (30,8)	13,3 (2,1)	104,7 (14,6)	20,3 (3,8)
Hies, turvemaat	491,9 (39,5)	13,0 (1,6)	103,0 (13,0)	21,7 (4,3)

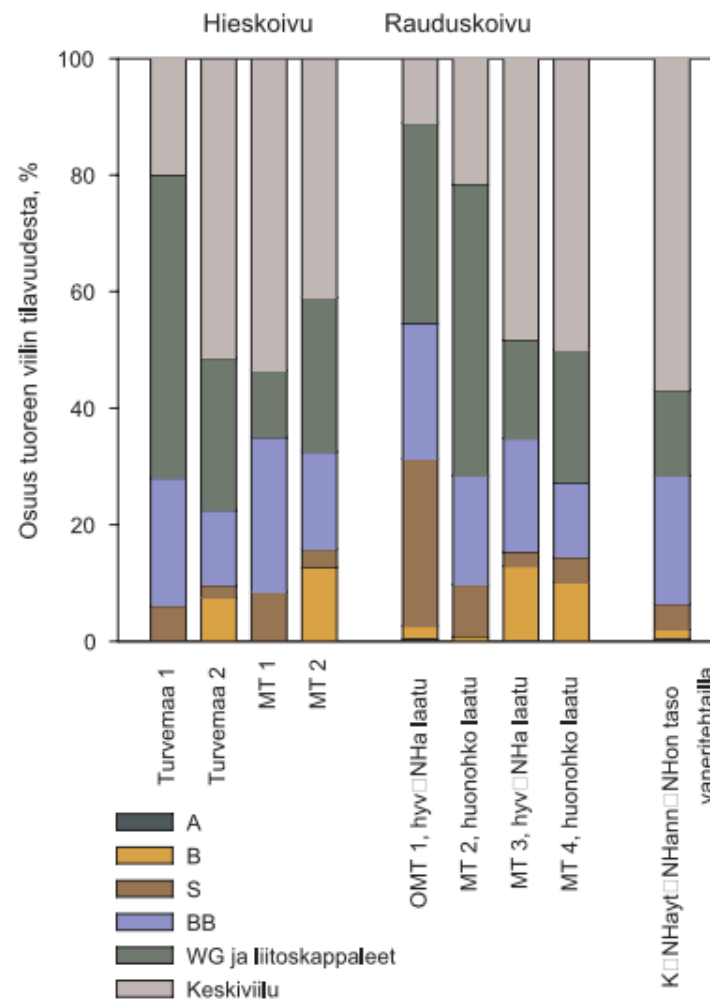
Puuaineen kuivatuoretiheyden vaihtelu ravinteisuustason mukaan kivennäismaiden (OMT, MT) raudus- (N=1423) ja hieskoivunäytteissä (N=1292) sekä turvemaiden (Rhtkg, Mtkg) hieskoivunäytteissä (N=771) (Heräjärvi 2004a,b).

Hies- ja rauduskoivu vaneriviiluna / Erkki Verkasalo, MT 947 (2006)

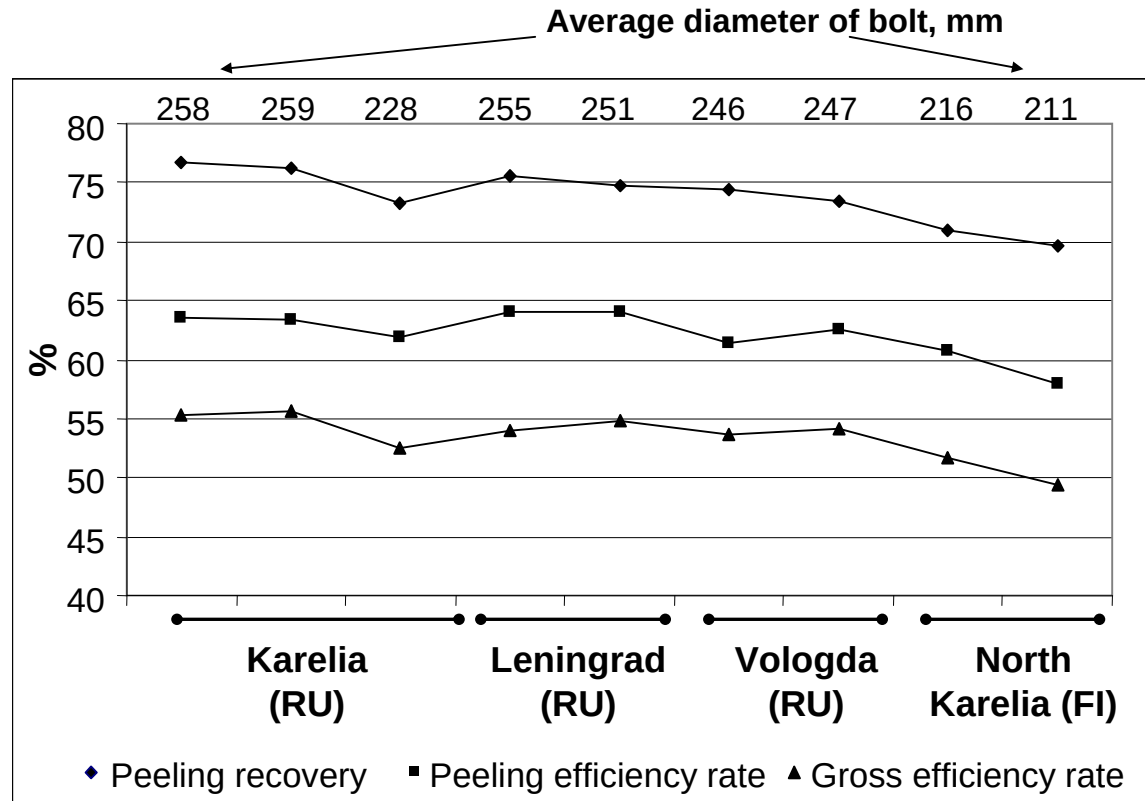
Kuva 22. Tuoreen viilun teoreettinen ja todellinen tilavuussaanto tukkien kuorellisesta tilavuudesta ruohoisten turvemaiden hieskoivuleimikoiden ja MT-OMT kivennäismaiden hies- ja rauduskoivuleimikoiden vaneritukkien koesorvaustutkimuksissa (Verkasalo 1987, 1990).

Kuva 23. Tuoreen viilun laatuluokkajakaumat turvemaiden hieskoivuleimikoiden ja MT-OMT kivennäismaiden hies- ja rauduskoivuleimikoiden vaneritukkien koesorvaustutkimuksissa (Verkasalo 1987, 1990).

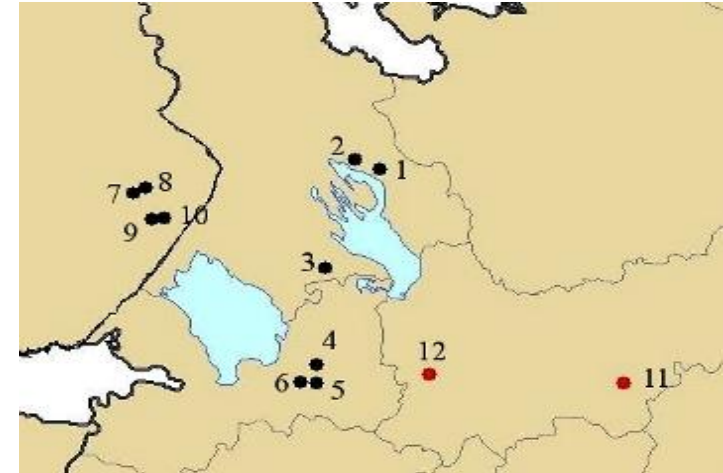
Itä-Suomen istutusrauduskoivu vs. Venäjän tuontikoivu / Juha Arponen, pro gradu (2007)

Peeling recovery: Volumetric proportion of wet veneers of the volume of debarked, trimmed bolt

Peeling efficiency rate: Volumetric proportion of wet veneers of the volume of unbarked log

Gross efficiency rate: Volumetric proportion of dried and trimmed veneers of the volume of unbarked log

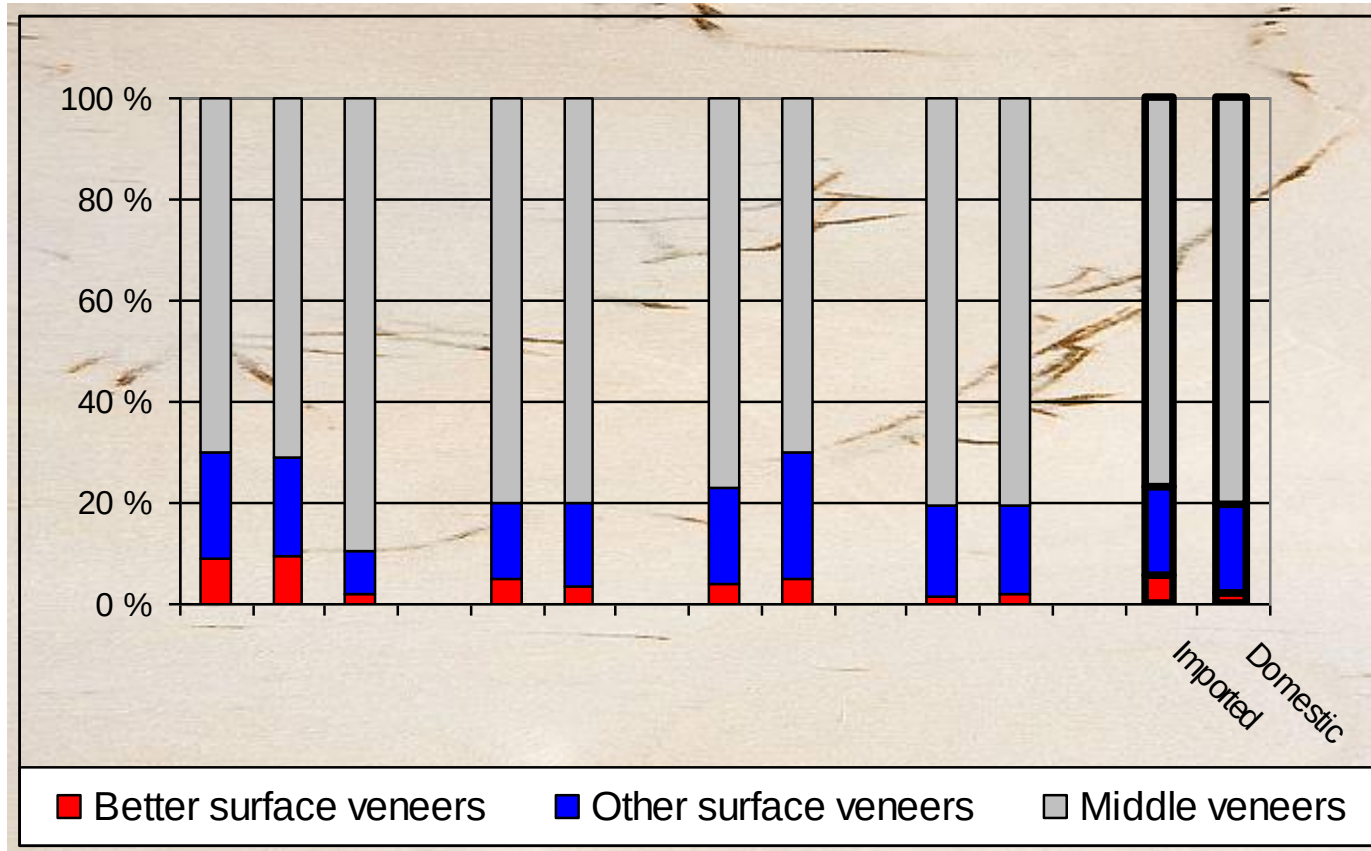

Koemetsiköt: Istutusrauduskoivu/ Pohjois-Karjala, Tuontikoivu / Koillis-Venäjä

Keskisaannot kuorellisesta koivusta suomalaisilla vaneritehtailla, joissa moderni teknologia käytössä

- Märkää viilua pölkyistä 70 %
- Märkää viilua tukeista 60 %
- Kuivaa viilua tukeista 55 %
- Perusvaneria tukeista 40-45 %

Itä-Suomen istutusrauduskoivu vs. Venäjän tuontikoivu / Juha Arponen, pro gradu (2007)

Viilujen laatujaumat: 7 venäläistä tuontikoivuerää ja 2 itä-suomalaista istutusrauduskoivuerää (=metsikköä)

Rauduskoivun uudistaminen / Pentti Niemistö, Metla/Luke

Kasvupaikan valinta

- Viljavat kangasmaat, OMT, MT+
- Hieta- ja hiekkamoreenit parhaita, myös hietapellot hyviä
- Rinteisyys on +
- Turvemaata ja hyvin hienojakoinen maa ei käy rauduskoivulle, paksumultaisella kasvu on hyvä, mutta laatu huono

Uudistamismenetelmä

Istutus

- + Nopea kehitys ohi aran taimivaiheen
- + Tasainen taimikko > luont. karsiutuminen
- + Jalostuksen hyödyt
- Arka hirvi- ja myyrätuhoille
- Huono oksaisuuslaatu

Luontainen (tai kylvö)

- + Tiheä taimikko > ohuet oksat
- + Sekapuusto > vähemmän ruskotäpliä
- Hidas kehitys ja epätasainen taimikko
- Jalostuksen hyödyt jäävät käyttämättä

Rauduskoivun laatukasvatus – periaatteet / Pentti Niemistö, Metla/Luke

Edellytykset

- rauduskoivu (Etelä- ja Keski-Suomen sisämaa)
- viljavat ja ilmavat moreenikankaat (tai hieno hiekka/karkea hieta)
- ei hirvituhoalttiilla alueella, ei myyrähuippujen edellä

Kasvatus

- Laatukasvatusketjut

Sadonkorjuu

- kasvatetaan järeäksi - ei yli 40 cm
- vältetään hakkuuta keväällä ja alkukesällä (väriviat, halkeamat)
- manuaalinen hakkuu tai katkonta?
- nopeasti tehtaalle, lumivarasto tai vesivarasto + kastelu

Rauduskoivun laatukasvatusketjut – vaihtoehtoiset tavoitteet / Pentti Niemistö, Metla/Luke

Ketju 1 Hyvä sorviviilulaatu ja kohtuullinen sahatavaralaatu – ilman pystykarsintaa

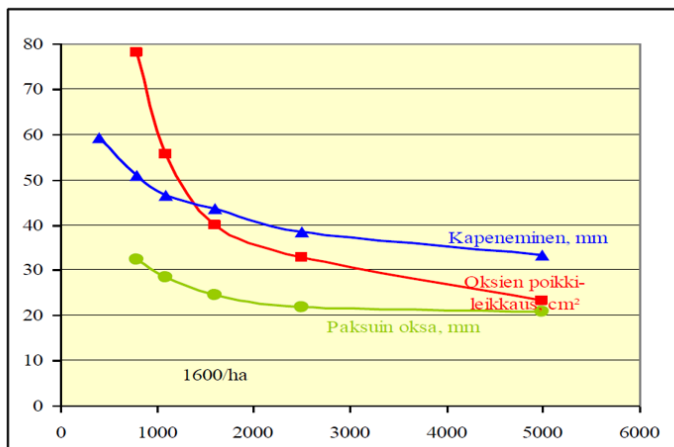
Ketju 2 Erinomainen sorviviilu- ja sahatavaralaatu

Ketju 3 Erikoistyvien kasvatus puhtaissa koivikoissa – korkealaatuiseksi viiluksi tai puusepänpuuksi

Ketju 4 Erikoistyvien kasvatus sekametsissä – korkealaatuiseksi viiluksi tai puusepänpuuksi

Rauduskoivun laatukasvatus - erityispiirteitä / Pentti Niemistö, Metla/Luke

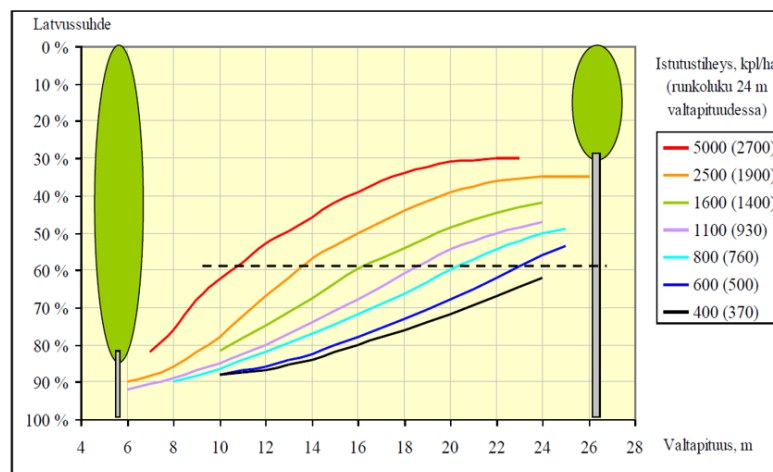
Istutustaimikon tiheyssuositus on 1600 kpl/ha (2,5 m välein), erittäin viljavilla kasvupaikoilla 2000/ha, istutuskoivun laatu ei näytä oleellisesti hyötävän suuremmasta tiheydestä

Ruskotäpläkärpäsen toukka ja syömäjäljet

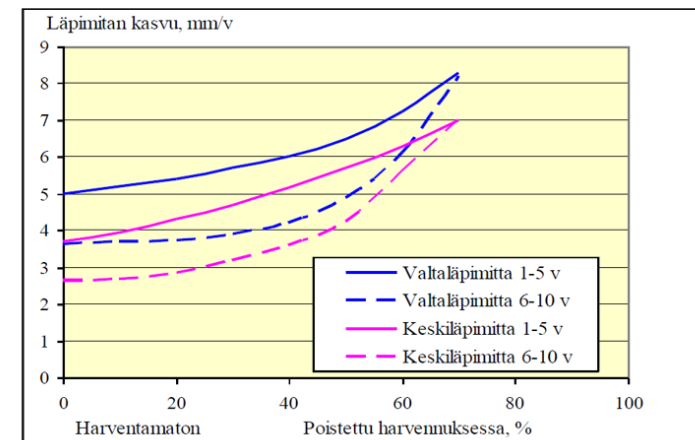
Rauduskoivun latvukset supistuvat nopeasti

Tikanjäljet pintapuussa

Rauduskoivikon harvennus järeyttää myös suurimpia valtapuita, paksut lustot eivät heikennä puun laatua

Parhaat laatukoivut kasvavat hoidetuissa sekametsissä?

- taimivaiheen voituksia vähän
- oksaisuus vähäisempi + luontainen karsiutuminen
- ruskotäplää vähemmän

Rauduskoivun laatukasvatus - yhteenveto / Pentti Niemistö, Metla/Luke

- Olennaisinta taimikon tasaisuus, myöhemmin puuston riittävä harvuus ja puiden laatuvalinta: oksat ja oksista aiheutuvat väriviat alentavat laatua eniten
- Karsimatta normaali hyvä laatu saavutetaan koivikon ensiharvennukseen mennessä tiheydessä 1600/ha, suurempi tiheys eli max. 2000/ha tarvitaan erityisen viljavilla mailla – laatu ei hyödy olennaisesti suuremmasta tiheydestä
- Voimakas ensiharvennus (700 kpl/ha) laatu huomioiden, toisessa harvennuksessa n. 15 vuoden kuluttua voidaan poistaa heikompilaatuisia tukkipuita
- Laatukoivikko kasvatetaan järeäksi, harvassa ja riittävän pitkään (järeät tyvitukit, terveoksaïset latvatukit)
- Oikea-aikaisella ja huolellisella pystykarsinnalla, yhdistettynä riittävään kasvutilaan ja voimakkaaseen harvennukseen saadaan lisää laatua – rauduskoivun karsiminen on puulajeistamme kannattavinta!

Koivupuun laadun säilyttäminen - erityispiirteitä

Korjuu-, hakkuu- ja käsittelyvauriot estettävä

Tukkien lumivarastointi säilyttää laadun tehokkaasti

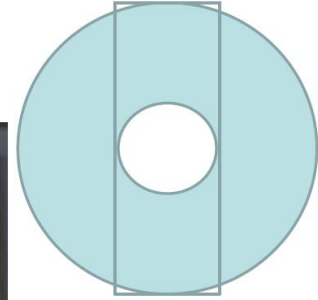
Värivikojen ja varastolahon eteneminen 2. kesän aikana

Hyönteisvial ja pystylaho

Puhtaan koivupuun saanto riippuu huonolaatuisen "sydänpuun" läpimitasta ja rungon järeydestä

Kiitos mielenkiinnosta

Erkki Verkasalo
Sähköp. erkki.verkasalo@luke.fi
Puh. +358 50 391 3020